

Musiikki, ääni, tiede, tutkimus, painoalat ja lähtökohdat – miksi näitä pitää taas pohtia ja määritellä?

Mikko Ojanen & Meri Kytö

.....

Sibelius Akatemian *Trion* päätoimittaja Laura Wahlfors (entinen *Musiikin* päätoimittaja) kuvaili toimittamansa lehden muodonmuutosta ja uuden aikakauden alkua viime vuoden joulukuun numeron pääkirjoituksessa (Wahlfors 2023). Wahlforsin tekstissä huomiota herätti kuvaus siitä, kuinka aiemmin taidemusiikkiin keskittynyt julkaisu on nyt avaamassa oviaan kaikkien musiikkityylien ja musiikintutkimuksen lähestymistapojen julkaisukanavaksi. Moniarvoisuus ja näkökulmien rikkaus on itseisarvo. *Musiikki* toivottaa *Trion* näkökulmien laajennuksen erittäin tervetulleeksi. *Trion* avaus sai myös *Musiikin* päätoimituksen pohtimaan lehtemme linjaa sekä niitä mielikuvia, joita lukijoilla ja kirjoittajilla *Musiikista* on. Viimeaikaiset keskustelut tieteenalan painoalavalinnoista, valtakunnallisesta pääsykoeuudistuksesta sekä vastikään käynnissä ollut *Musiikin* päätoimittajahaku nostattivat esiin mielenkiintoisia havaintoja lehden fokuksista ja mielikuvista sekä roolista, joka *Musiikilla* kotimaisena tiedejulkaisuna voisi olla.

Mitään varsinaista mielipide- tai -kuvakyselyä *Musiikin* lukijoille ei olla tehty, vaan lehtemme on kulkenut kuin juna raiteillaan omaan suuntaansa aina kulloistenkin päätoimittajien ideoiden ohjaamana. Aika ajoin yksittäiset teemanumerot kiteyttävät jonkin näkökulman aikamme musiikkitieteen sisältöön ja paljastavat tiettyjä piirteitä ajalle tyypillistä tutkimuksen trendeistä ja tutkimuskentän painoaloista. Artikkelikutsuilmoitusten tai lehden päätoimittajahakujen yhteydessä päätoimittajille aukeaa ainakin hetkellinen mahdollisuus keskustella kentän kanssa – jos ei aivan suoraan, niin ainakin välillisesti ja kuulla, minkälainen lehden roolin musiikintutkimuksen kentällä ajatellaan olevan ja mitä mielikuvia lehti herättää.

Siihen nähden, että *Musiikin* sivuilla on sen ensimmäisestä vuosikerasta, vuodesta 1971 alkaen näkynyt koko kotimaisen musiikin tutkimuksen kirjo musiikkiteknologian tutkimuksesta musiikkikasvatukseen ja so-

siologiaan, taidemusiikista populaarimusiikkiin, yksittäisten toimijoiden ja teosten, artistien, säveltäjien tarkasteluista yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja rakenteisiin, hajanaiset kommentit ja mielikuvat, joita kentältä viime aikoina olemme kuulleet, ovat mielenkiintoisia. Mitä ilmeisimmin *Musiikissa* nähdään ainakin osittain hallitsevan taidemusiikin tutkimuspainotus. Oletus, että *Musiikilla* on tällainen spesifi fokus saattaa juontaa juurensa kotimaisten musiikintutkimuksen tieteelliset seurojen (Suomen musiikkitieteellinen seura ja Suomen etnomusikologinen seura) sanattomaan sopimukseen niiden työjaosta. Huomattavaa kuitenkin on, että jako ei ole näkynyt niin *Musiikin* kuin *Etnomusikologisen vuosikirjankaan* sivuilla. *Trion* tavoin haluammekin muistuttaa tässä yhteydessä, että *Musiikki* on avoin kaikille musiikin tutkimuksen suuntauksille ja näkökulmille sekä musiikin lajeille ja ilmiöille.

On myös huomioitava, että *Musiikki* ja *Etnomusikologinen vuosikirja* eivät ole alamme ainoat kotimaiset vertaisarvioidut tiedejulkaisut, vaan vuosien saatossa ne ovat saaneet seurakseen muun muassa (jo mainitun) *Trion*, *Satasarven*, *Musiikkikasvatuksen* (Finnish Journal of Music Education), ja *Ruukun*, jolla tiivis kytkös kansainväliseen *Journal of Artistic Research* -lehteen sekä taiteellisen tutkimuksen verkkojulkaisualusta *Research Catalogueen* – (musiikintutkimuksen alan tieteellisistä julkaisuista mainittakoon vielä vertaisarvioimaton *Musiikin suunta*). Kuten todettua tieteenjulkaisukentän itseisarvoja ovat moniarvoisuus ja näkökulmien rikkaus. Siitä huolimatta herää kysymys, minkälaista yhteistyötä voisimme pienen maan julkaisukentän kesken tehdä. Onko nykyistä tiiviimmälle yhteistyölle ja tiedonvaihdolle tarvetta? Sen sijaan, että profiloitumme tiettyjen näkökulmien tai organisaatioiden äänitorviksi, olisiko yhteisillä kannanotoilla, linjauksilla ja keskinäisellä tiedonvaihdolla merkitystä tai yhteisen musiikintutkimuksen alan asiantuntijapoolin kokoamisella tai tiede- ja tutkimusjulkaisujen yhteisillä arviointikriteereillä kysyntää? Tieteelliset seurukset ovat tällaista kokoavaa yhteistyötä toki jo keskenään tehneet.

Miksi tieteenalan identiteettien, profiilien, painalojen ja kentän yhtenäisyyden perään kyseleminen on tällä hetkellä tärkeää? Vastaus vaatii laajemman ja moninäkökulmaisemman selvityksen kuin mihin yhden pääkirjoituksen merkkimäärä riittää, mutta lyhykäisesti todeten musiikkitieteen ja musiikin tutkimuksen identiteetin terävöittäminen ja selkeäsanainen uudelleen määrittelemine on ajankohtaisempaa kuin pitkään aikaan. Tarve kumpuaa useasta nyt käynnissä olevasta muutoksesta. Viimeisimpänä ja todennäköisesti akuuteimpana näistä vuodesta 2022 alkaen valmisteltu korkeakoulujen valintakoeuudistus, jonka myötä tällä hetkellä käytössä olevat 120 eri organisaation valintakoetta tiivistetään

kansallisesti yhteiseksi valintakoe kokonaisuudeksi, jossa korkeakoulu- paikkaa haetaan yhdeksässä eri kategoriassa.

Vuonna 2025 käyttöön otettavassa valintakokeessa musiikkitieteeseen hakeudutaan tämänhetkisen luonnostelman mukaan kokeessa H, jossa haetaan opiskelemaan filosofiaa, historiaa, kulttuurien tutkimusta, taiteiden tutkimusta ja teologiaa. Siis näille kaikille aloille, kaikkiin kotimaisiin korkeakouluihin yhdellä kokeella. Uudistus on muuttamassa radikaalisti humanististen aineiden opiskelijavalintaa. Koe järjestetään akateemisia valmiuksia mittaavana ja konetarkistettavana monivalintatestinä, jolla pyritään arvioimaan, että ”hakija pystyy tunnistamaan oleellisen, erottaa uskomukset faktoista, yhdistelee tietoja eri lähteistä ja kykenee tekemään niistä johdonmukaisia tulkintoja, sekä tarkastelee tieteellistä tekstiä kriittisesti.” (ks. Yliopistojen opiskelijavalintojen kehittämishanke 2022–2025.) Kokeessa arvioidaan siis varsin geneerisiä akateemisia taitoja, joiden opettamista alemmilla opintoasteilla on syytä jatkossa kehittää merkittävästi, jotta nämä hakijoilla on edes teoreettinen mahdollisuus hankkia nämä perusvalmiudet koulu-uransa aikana. Käytännössä näyttää siltä, että valintakoe on geneeristen ”valmiuksien” mittaamisessa tulevaisuudessa hyvinkin samansuuntainen kuin opiskelijan todistusvalinta, jolla puolet opiskelijoista tällä hetkellä hakevat ja jaetaan tutkinto-ohjelmiin.

Valintakokeilla ei kuitenkaan tässä laajuudessa ole mahdollista mitata erilaisille tulkintatieteille välttämättömiä lähtötaitoja, kuten kykyjä havainnoida, analysoida ja tulkita aineistoja monitahoisesti. Opiskelupaikan saaminen lukematta ja kirjoittamatta monivalintakokeella voi myös antaa hakijoille epärealistisen kuvan yliopisto-opintojen luonteesta, joka voi kostautua ensimmäisen opintovuoden aikana motivaatiohaasteina tai opintojen keskeyttämisinä. Mielenkiintoista on myös, että uudistuksen myötä hakijalla ei tarvitse olla varsinaista ennakko-osaamista haettavista aloista, vaan ”lukiossa hankittu humanistis-yhteiskuntatieteellinen yleisivistys antaa hyvän pohjan kokeessa menestymiselle”. (ibid.) Yksittäiset opintokokonaisuudet, eli musiikkitieteen tapauksessa taiteiden ja kulttuurin tutkimus, voivat todennäköisesti räätälöidä valintakokeeseen oman eriytyvän osionsa. Mitä tämä eriytyvä osio voisi alamme näkökulmasta olla siten, että se huomioi eri tutkinto-ohjelmien ja niiden sisällä musiikkitieteen erityispiirteet? Tämän kysymyksen edessä luontevaa onkin siis kysyä, mitä musiikkitieteen erityispiirteet nykymaailmassa ylipäänsä ovat.

Valintakoeuudistus ei sinällään tietenkään määrittele niitä sisältöjä, joita itse koulutukseen suunnitellaan, mutta saattaa tyypistää entisestään eri tahojen ymmärrystä eri tieteenalojen identiteeteistä ja niiden sisällöstä. Nämä hatarat käsitykset näkyvät jo nyt akateemisen johdon heikkona

ymmärryksenä musiikkitieteen ja musiikin tutkimuksen eri kontekstien näkökulmista ja identiteeteistä. Uusi järjestely saattaa myös entisestään etäännyttää tulevat opiskelijasukupolvet alastamme. Tilanne on toki jo nyt se, että musiikkitiede ei enää näyttäydy Opintopolku-portaalissa tai valintakoelistauksissa omana opiskeltavan alanaan, mutta uusi järjestely ilman valintakoekirjallisuutta ei ainakaan edistä oppialan tunnettuutta – pikemminkin päin vastoin.

Tieteen itsensä korjautuvuuteen – s.o. tieteen ikaikainen ydinominaisuus – on sisäänkirjoitettuna se, että tieteenalat saavat tai joutuvat määrittelemään itsensä uudelleen säännöllisin väliajoin. Tieteen ja tutkimuksen kategoriat, tieteenalaluokitukset ja organisaatioiden tutkimuksen painoalat määritellään uudelleen kerta toisensa jälkeen. Toisinaan uudelleenmäärittelyyn riittää pieni hienosäätö, kun uudet tulokset tarkentavat tai täydentävät aiempaa tulkintaa. Toisinaan ajaudutaan kuhnilaiseen anomaliaan tai jopa feyerabendilaiseen anarkismiin, joiden myötä mylläys on perustavanlaatuisempaa. Yhtä kaikki – silloin kun muutos syntyy aidon tieteellisen prosessin laukaisemana tieteenalan omalakisien uusiutumisen ehdoilla, kaikki on hyvin. Tai ainakin niin, kuten pitääkin olla, oli lopputulema mikä tahansa. Pysyvien rakenteiden tai kategorioiden perään ei siis kannattaa haikailla. Nyt kuitenkin – taas – näyttää siltä, että musiikkitiedettä ja musiikintutkimusta ei ravitele ainoastaan tieteen- tai tutkimuksen alan sisäinen käsitteellinen tai menetelmällinen hienosäätö, vaan osaansa näyttelee tiedepolitiiseen kaapuun verhottu tehokkuusajattelu, jonka perusteita ei ole onnistuttu avoimesti ja kestävästi perustelevaan – saati edes näennäisesti yhdessä sopimaan tieteentekijöiden kanssa.

Onkin syytä kysyä, mitä *Musiikki* tiedejulkaisufoorumina voi tehdä nostaakseen alan tunnettuutta? Lehti tarjoaa kanavan tehdä tieteenalamme toiminta näkyväksi, mutta riittääkö siihen enää tieteelliset artikkelit, vaan pitäisikö kehittää uusia artikkelityyppejä ja -muotoja palvelemaan laajempaa yleisöä? *Musiikki* on omalta osaltaan vaikuttamassa siihen, mitä musiikintutkimuksen piiriin halutaan sisällyttää ja miltä moderni musiikkitiede ulospäin näyttää.

* * *

Pääkirjoituksen lopuksi esitämme vielä symposiumterveiset. Musiikintutkijoiden 26. valtakunnallinen symposium teemalla “Kaikuja ja heijastuksia” pidettiin Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksella 25.–27.3.2024. Ohjelma koostui 57 esitelmästä, joista osa oli rakennettu paneelikeskustelun muotoon, sekä näiden lisäksi kahdesta kutsutusta esitelmästä, elokuva-

esityksestä keskusteluineen, opinnäytetyöpalkinnon julkistamisesta sekä Suomen etnomusikologisen seuran 50-vuotisjuhlapaneelistä. Kutsutuista esitelmistä Rupert Tillin (Huddersfieldin yliopisto) esitelmä kuvasi musiikki- ja arkeoakustiikan ajankohtaisia kysymyksiä kaikkujen tutkimuksen kautta, esimerkkeinään myös Astuvansalmen kalliomaalausten ympäristön juuri valmistuneet akustiset mallinnukset. Ana Hofmanin (Slovenian tieteiden ja taiteiden akatemia) esitelmä käsitteli musiikkiaktivismia harastajakuorotoiminnan muodossa ja keinona ”poliittiseen eloonjäämiseen” (*political survival*) hajonneen Jugoslavian alueilla.

Juhlapaneelin puhujat Antti-Ville Villén, Helmi Järviluoma, Johannes Brusila ja Pekko Käppi keskustelivat etnomusikologian tieteenalan rakentumisesta ja toiminnasta Suomessa puheenjohtaja Elina Seyen johdolla. Monitahoisesti tieteenalan historiaa punninneet puheenvuorot toivat elävästi esille sen, miten etnomusikologia on elänyt Suomessakin eri painotuksilla ja yhteyksissä. Kiinteä side yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja toimintaan on ollut alusta alkaen päämääränä ja keskipisteessä.

Tapahtuma saa kokonaisuudessaan kiitosta lämminhenkisyydestä ja runsaasta musiikkiohjelmasta, Sen esiintyjinä olivat muiden muassa jonsuulainen kiihtelysvaaralaisia kansanlauluja esittänyt duo Juurisävel, säestyksetöntä kansanlaulua esittänyt Anna Fält, iittiläisen Taavi Uutelan ohjelmistoa esittänyt Pekko Käppi ja lied-musiikkia esittäneet sopraano Roosa Tarvonen ja pianisti Tiina Linjama.

* * *

Tässä numerossa on kaksi vertaisarvioitua tutkimusartikkelia. Iris Seesjärven artikkeli käsittelee suomalaisten klassisten ammattilaulajien kokemuksia ja kertomuksia häpeästä ja häpäisystä lauluopintojensa ja laulu-uransa aikana. Nina Öhman tarkastelee puolestaan gossellaulutyylin saapumista Suomeen tapausesimerkkinään Mahalia Jacksonin musiikin markkinointi ja merkityksellistäminen 1950- ja 1960-luvuilla.

Kirja-arvioita ajankohtaisista musiikintutkimuksellisista julkaisuista on myös kaksi. Markus Mantere arvioi Margit Rahkosen kirjan *Margaret Kilpinen: Pianisti, pedagogi, puoliso*. Tiia Väyrynen puolestaan kirjoittaa Saijaleena Rantasen, Nappu Koivisto-Kaasikin ja Anu Lampelan toimittamasta artikkelikokoelmasta *Naiset, musiikki, tutkimus – ennen ja nyt*.

Eveliina Stolp esittelee lectio praecursoriassaan luokassa tapahtuvaa yhteismusisointia musiikkikasvattajan näkökulmasta tarkastelevan väitöstudiumuksensa. Riemastuttavassa esitelmässään Stolp nostaa esiin tutkimuksensa keskeisinä käsitteinä tahdistumisen ja toimijuuden. Helena Tyr-

väinen täydentää puheenvuorossaan lehtemme edellisen, Baltia-numeron (*Musiikki* 4/2023) sisältöä kuvaamalla kotimaisen musiikintutkimuksen yhteistyöstä virolaisten kollegojen kanssa vuosien saatossa. Lopulta Meri Kytö tuo terveisensä Lontoon kirjamessuilta, jossa hän edusti Suomen musiikkitieteellistä seuraa *Musiikin* päätoimittajan ominaisuudessa.

Musiikin käsillä olevan numeron myötä Meri Kytö siirtyy päätoimittajan pestistä Suomen musiikkitieteellisen seuran puheenjohtajaksi, eli lehden kustantajan edustajaksi ja luopuu näin ollen päätoimittajuudestaan. Yhteys lehteen säilynee kuitenkin tiiviinä. Merin päätoimittajan tehtäviä jatkamaan valittiin FT Inka Rantakallio Helsingin yliopistosta. *Musiikki* kiittää Meriä suuresti tähänastisesta panoksestaan lehden eteen menneinä vuosina ja toivottaa Inkan lämpimästi mukaan päätoimittajatiimiin!

Lähteet

Wahlfors, Laura. 2023. ”Menneen kaikuja, viritys tulevaan”. *Trio* 12(2). Tark. 5.4.2024. <https://doi.org/10.37453/tj.142360>

Yliopistojen opiskelijavalintojen kehittämishanke 2022–2025. Valintakoewebinaari 21.3.2024. Tark 5.4.2024. <https://www.helsinki.fi/ft/unitube/video/6b14489b-98f7-44cc-b444-220ea562ed82>